

TERITORIUL ORAȘULUI MEDIAȘ DIN PREISTORIE PÂNĂ ÎN EPOCA ROMANĂ, PRIN PRISMA DESCOPERIRILOR ARHEOLOGICE¹

*dr. Mihai CHIRIAC**

Teritoriul municipiului Mediaș și zonele adiacente acestuia au reprezentat zone intens populate încă din cele mai vechi timpuri. Dovezi ale acestei realități o constituie în primul rând multitudinea fragmentelor ceramice, tezaurelor monetare sau descoperirii diferitelor artefacte arheologice databile în perioade istorice anterioare celei romane². Primele epoci atestate în mod cert sunt: neoliticul și eneoliticul (cca. 7500 - 2000 î.H.), perioade care au fost înțelese drept un nou mod de viață în care omul a devenit producător, nemişcându-se doar cu statutul desuet de prădător (vezi imaginea de mai jos³).

Epoca Neolitică și Eneolitică

Astfel ființa umană a început să practice în mod regulat agricultura, mai ales prin cultivarea plantelor și creșterea animalelor, și-a construit așezări permanente, a realizat o serie de meșteșuguri casnice, cum ar fi: țesutul, torsul, confecționarea hainelor, a încălțămintei sau prelucrarea

¹ O variantă mai scurtă a acestui studiu a fost publicat în: Mediaș, 750. Volumul III, Mediaș 2017, sub următorul titlu: Teritoriul orașului Mediaș din preistorie până în epoca romană, pp. 7 - 20.

* Cercetător independent (Mediaș).

² M. Chiriac, Bazinul Târnavelor în epoca romană, Teză de doctorat, Mediaș, 2016, p. 15.

³ Mulțumesc pentru imagini dr. Viorel Ștefu și dr. Sergiu Torok din cadrul Muzeului Municipal Mediaș.

pietri, a lutului sau a lemnului⁴. Pentru zona pe care o tratăm s-au găsit numeroase locuri care aparțin perioadei prezentate mai sus, iar cele mai multe aparțin culturilor arheologice specifice neoliticului timpuriu, ca de exemplu: Starcevo-Criș, Petrești, Coțofeni sau Noua. Dintre aceste puncte de interes amintim cele de la Ișcolani⁵ (Starcevo-Criș, Petrești), Gura Câmpului⁶ (Starcevo-Criș, Petrești, Coțofeni) Cânepi⁷ (Coțofeni), Teba⁸ (Coțofeni), Rora Mică⁹ (Coțofeni). În cele mai multe puncte s-au evidențiat în special resturi ceramice, pe baza cărora s-a avansat și ideea unei locuri permanente din această perioadă (la marginea pădurii Dumbrava.)

Epoca bronzului (cca. 2000 î.H. - 1150 î.H.) reprezintă o perioadă în care echilibrul între agricultură și creșterea animalelor, ca și stabilitatea diferitelor populații, s-au accentuat reprezentând unele din caracteristicile de bază, cel puțin ale primelor două subperioade (Bronzul timpuriu - cca. 2000 î.H. - 1700 î.H.) și Bronzul dezvoltat (1700 î.H. - 1350 î.H.)¹⁰

Epoca Bronzului

⁴ *Ibidem*, p. 15.

⁵ M. Blăjan, C. Tatai - Baltă, Descoperiri din epoca neolitică și perioada de tranziție spre epoca bronzului în jud. Sibiu, Alba și Cluj (I). *Apulum* XVI, 1978, p. 11; S. A. Luca, Z. K. Pinter, A. Georgescu, Repertoriul arheologic al județului Sibiu, Sibiu, 2003, p. 128.

⁶ M. Blăjan-Tatai Baltă, *op. cit.*, p. 11; Rep. Sb, *op. cit.*, pp. 128 - 129.

⁷ M. Roska, Erdély Régészeti Repertórium I. Óskor (=Thesaurus Antiquitatum Transsilvanicarum Tom. I Praehistorica) (Kolozsvár 1942), p. 171, nr. 156; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 129.

⁸ M. Blăjan-Tatai Baltă, *op. cit.*, p. 11; M. Blăjan, G. Togan, Descoperiri celtice și dacice inedite la Mediaș și în împrejurimile sale, în: *ActaMP* II, 1978, p. 40-41; M. Blăjan, E. Stoicovici, C. Tatai - Baltă, Studiul arheologic și metalografic al unor obiecte de aramă și bronz, descoperite în sudul Transilvaniei. *Sargetia* XVI-XVII, 1982-83, p. 102; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 132.

⁹ M. Blăjan, G. Togan, *op. cit.*, p. 42.; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 132.

¹⁰ S. A. Luca, *Istoria României. Note de curs*, Sibiu, 2016, p. 41, 43; M. Chiriac 2016, *op. cit.*, p. 16.

În plus a apărut o remarcabilă metalurgie a bronzului (reprezentată de cele 137 de descoperiri de obiecte de aur semnalate în spațiul intracarpatic, conținând peste 3000 de piese, la care se adaugă 25.000 de peise de bronz și de aramă descoperite în același areal¹¹), s-a răspândit ritul funerar al incinerăției, apărut treptat din eneoliticul târziu¹², iar din punct de vedere *arhitectural* s-a făcut pasul în mod treptat de la bordeie și colibe la locuințe temeinic edificate la suprafața solului, în timp ce așezările erau plasate pe locuri dominante, fiind în multe situații întărite cu elemente de fortificație¹³ (șanțuri, valuri de pământ sau chiar de piatră). Cele mai importante așezări și locuiri ale epocii bronzului aparțin prin materialele ceramice și celelalte artefacte descoperite în arealul acestora culturilor arheologice Schneckenberg (bronzul timpuriu), respectiv Wietenberg (bronzul mijlociu), iar acestea sunt întâlnite în punctele: Ișcolani¹⁴, Hășmaș¹⁵, unde săpăturile arheologice au dus la mormânt de incinerăție din epoca bronzului, la Baia de Nisip¹⁶, unde s-a descoperit în anul 1955 un bordei Wietenberg cu vatră de foc, în urma cercetărilor realizate în 1952-1953 de Z. Székely, în 1955 de I.H. Crișan, respectiv George Togan și M. Blăjan, Cetate¹⁷, Teba¹⁸.

Hallstattul constituie o perioadă complexă, fiind ultima epocă a istoriei societății preistorice și prima perioadă a fierului, care se poate împărți din punct de vedere cronologic în nu mai puțin de patru faze, după cum urmează: Hallstatt A (1150 î.H. - 1100 î.H.), Hallstatt B (1000 î.H. - 750 î.H.), Hallstatt C (750 î.H.-600 î.H.) și Hallstatt D (600 î.H. - 400 î.H.)¹⁹

¹¹ S. A. Luca, *op. cit.*, p. 42. ;M. Chiriac, *op. cit.*, p. 16.

¹² S. A. Luca, *op. cit.*, p. 44; M. Chiriac 2016, *op. cit.*, p. 16.

¹³ Luca 2000, p. 43 ; M. Chiriac 2016, *op. cit.*, p. 16.

¹⁴ M. Blăjan-Tatai Baltă, *op. cit.*, p. 11; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 128.

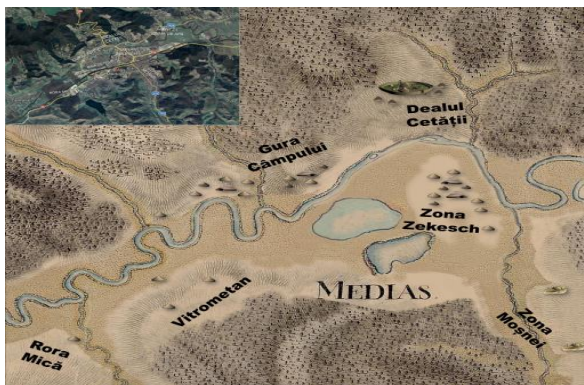
¹⁵ I. Winkler, M. Blăjan, G. Servatius, G. Togan, L. Giura, Cercetări arheologice în așezarea romană de la Mediaș - „Gura Câmpului” (jud. Sibiu), în: *Apulum*, 21, 1983, p. 135; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 129.

¹⁶ Z. Székely, *Cercetări arheologice în Regiunea Stalin și Regiunea Autonomă Maghiară. Din activitatea științifică a Muzeului Raional Mediaș 2*, 1953, pp. 8 - 9; I. H. Crișan, M. Szuchy, *Considerații istorice asupra teritoriului orașului Mediaș în Antichitate. Din activitatea științifică a Muzeului Raional Mediaș 3*, 1955-1956, pp. 27-45; M. Blăjan, G. Togan, *op. cit.*, pp. 42 - 44; Rep. Sb *op. cit.*, p. 130.

¹⁷ C. Goos, *Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens* (Hermannstadt 1876)., p. 36; Idem, *Skizzen zur vorrömischen Culturgeschichte der mittlern Donaugegenden*. AVSL 13 (NF), III. Heft, 1877 , p. 508; Idem, *Skizzen zur vorrömischen Culturgeschichte der mittlern Donaugegenden (Fortsetzung und Schluss)*. AVSL 14 NF, I. Heft, 1877, p. 175; Z. Székely 1953, *op. cit.*, pp. 6 - 8; I. H. Crișan, M. Szuchy, *op. cit.*, pp. 45 - 48; Rep. Sb., *op. cit.*, pp. 130 - 131.

¹⁸ Rep. Sb., *op. cit.*, p. 132.

¹⁹S. A. Luca, *op. cit.*, p. 64; M. Chiriac, *op. cit.*, p. 17.

Hallstatt

Câteva dintre caracteristicile de bază ale acestei epoci o constituie pe de o parte înflorirea și decăderea metalurgiei bronzului iar pe de altă parte adoptarea și generalizarea treptată a metalurgiei fierului care a înlocuit cu succes bronzul în procesul de fabricare al uneltelor și armelor. Mai apoi, după cum se cunoaște în perioada hallstatt-ului târziu (600 î.H. - 400 î.H.) are loc individualizarea și cristalizarea ramurii nordice a tracilor, proces istoric complex remarcat atât din punct de vedere arheologic cât mai ales istoriografic, prin apariția geto-dacilor în izvoarele scrise ale autorilor antici. Cultura arheologică a Hallstattului timpuriu este definită și avându-se în vedere cercetările efectuate în stațiunile eponime de la Mediaș - *Cetate*²⁰ sau Mediaș - *Teba*²¹, *puncte reprezentative*, acolo unde s-au descoperit în cadrul cercetărilor cu caracter sistematic o serie de locuințe de suprafață și bordeie, castroane, cești, vase bitronconice, toate decorate cu caneluri sau, mai rar, cu decor imprimat.

²⁰ C. Goos, *Chronik der archäologischen...*, p. 36; Idem, *Skizzen zur vorrömischen Culturgeschichte der mittlern Donaugegenden*. AVSL 13 (NF), III. Heft, 1877, p. 508; Idem, *Skizzen zur vorrömischen Culturgeschichte der mittlern Donaugegenden (Fortsetzung und Schluss)*. AVSL 14 NF, I. Heft, 1877, p. 175; Z. Székely, *op. cit.*, pp. 6 - 8; I. H. Crișan, M. Szuchy, *op. cit.*, pp. 45 - 48; Rep. Sb., *op. cit.*, pp. 130 - 131; M. Blăjan, E. Stoicovici, P. Georoceanu, *Contribuții la cunoașterea vieții economice a populației hallstattiene din zona Medias* (jud. Sibiu), în *Sargetia*, 14, 1979, pp. 35 - 42; Rep. Sibiu, *op. cit.*, pp. 130 - 131, C. Pankau, *Noi contribuții privind locuirea hallstattiană timpurie de la Mediaș, Transilvania, România*, în „Institutul pentru cercetarea patrimoniului cultural transilvănean în context european, Acta Terrae Septemcastrensensis”, III, Sibiu, 2004, p. 130.

²¹ Rep. Sibiu, *op. cit.*, p. 132; C. Pankau *op. cit.*, p. 135.

Astfel specialiștii, relativ de curând a apărut și o lucrare dedicată epocii hallstatiene de aici²², vorbesc despre așa numita *cultură Mediaș*, a cărei geneză se regăsește în Hallstattul B, corespunzând în linii mari secolului X î.H., iar durata acesteia nu depășește finalul secolului IX î. H, atunci când se constituie complexul Basarabi, specific Hallstattului mijlociu²³. În locul numit Pe Cetate, situat în partea dreaptă a Târnavei Mari (7,6 ha)²⁴ s-au descoperit două locuințe hallstatiene cercetate în perioada noiembrie 1973 (prima locuință), respectiv 3-14 iulie 1973 (a doua locuință). În urma cercetărilor efectuate s-a constatat existența concomitentă a două tipuri de locuire, și anume locuința de suprafață, de dimensiuni mici, măsurând 2,64 - 4 m și bordeiul având dimensiuni mai mari de 6 - 7,4 m²⁵. De precizat ar mai fi faptul că ambele locuințe au planul rectangular iar scheletul este edificat din stâlpi de lemn în timp ce acoperișul era realizat în două ape și format din stuf găsit din abundență în apropierea râului Târnava Mare²⁶. În privința economiei hallstatiene atestată aici se poate spune că agricultura era evident ramura principală a economiei atestată atât prin rășnițele de mână cât și prin urmele de pleavă sau resturile de grâu carbonizat depozitate în vase mari de lut, păstrate în locuințe.

Creșterea animalelor ocupa un loc secundar fiind dovedită prin cele 171 de oase și fragmente osoase ale unor mamifere domestice, reprezentând 55 de indivizi și 137 de piese, dintre care bovinele ocupă primul loc cu 54,1% (23 de exemplare), urmate de ovine (23%), suine (18,2%), canine (3,5%), respectiv cabaline (1,2%)²⁷. Olăritul și prelucrarea fierului sunt cele mai întâlnite ocupații ale locuitorilor, astfel ceramica găsită este în mare parte grosieră (75,4%) dar și fină (24,6%)²⁸, iar ca forme tipologice predomină vasele mici tronconice, bitronconice sau sferice, cupa, cana cu toartă înălțată, capacul sau borcanul. Decorul constă din motive în relief, incizate, caneluri simple sau combinate²⁹ iar culoarea predominantă este

²² C. Pankau, *Die alterhallstattzeitliche Keramik aus Mediasch -Siebenburgen*, Bonn, 2004.

²³ Ș. Ionescu, *Mediaș. Monumente medievale*, București, 2000, p. 5.

²⁴ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa, *Mormântul Hallstattian de la Mediaș. Apulum XXIV*, 1987, pp. 47 - 53., p. 49.

²⁵ M. Blăjan, E. Stoicovici, P. Georoceanu, *op. cit.*, p. 35.

²⁶ *Ibidem*, p. 36.

²⁷ *Ibidem*, p. 36.

²⁸ *Ibidem*, p. 36.

²⁹ *Ibidem*, p. 39.

negrul³⁰. În ceea ce privește prelucrarea minereului de fier, aceasta este atestată de atât prin minereul brut cât și printr-o serie de bucăți de zgură³¹.

În afara celor două domenii economice amintite meșteșugurile casnice (torsul, țesutul sau prelucrarea osului) sunt atestate printr-o serie de obiecte de lut ars, ca de exemplu fusaiiolele, mosoarele cu extremitățile în formă de disc sau bifurcate respectiv greutatea tronconice sau piramidale de la războiul de țesut iar vânătoarea și pescuitul, ca surse complementare de obținere a hranei, sunt atestate, în primul caz, de cele 45 de fragmente osoase reprezentând 21 de exemplare, dintre care 42,2 % o reprezintă cervideele de vârstă tânără, urmate de bour și mistreț în proporții egale de 28,9% iar în cel de al doilea, de resturile de lamelibranhiate care dovedesc practica culegerii scoicilor și a pescuitului în Târnava Mare³².

Alte puncte arheologice de interes reprezentând o serie de morminte de incinerare și înhumare ale epocii hallstattiene au fost descoperite pe străzile Petru Rares, nr. 13 (trei urne în 1965)³³, Măgurii (un mormânt de incinerare în urnă cu capac descoperit în 12 mai 1978³⁴, care adăpostea un bărbat matur, a cărui vârstă nu poate fi apreciată cu exactitate datorită lipsei resturilor din deteție și a oaselor segmentului cefalic cu urme de suturi craniene³⁵) Piersicului (în 1970 au ieșit la iveală două morminte de înhumare³⁶), în incinta bisericii Sfânta Margareta (o urnă cu cenușă și oase arse³⁷), pe locul numit Lunca Ciorilor (există posibilitatea existenței unei necropole de incinerare³⁸). Fragmente ceramice ale acestei perioade au fost găsite în punctul Ișcolani³⁹, în grădina Wachsmann⁴⁰, Rora Mică⁴¹, strada Târnavei 59/A⁴², strada După Zid⁴³, sau strada Aurel Vlaicu⁴⁴

³⁰ *Ibidem*, p. 36.

³¹ *Ibidem*, p. 39.

³² *Ibidem*, p. 42.

³³ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa *op. cit.*, p. 50; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 129; C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 135.

³⁴ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa *op. cit.*, p. 47; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 129; C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 135.

³⁵ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa *op. cit.*, p. 49; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 129; C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 135.

³⁶ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa *op. cit.*, p. 50; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 130; C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 135.

³⁷ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa *op. cit.*, p. 52; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 130; C. Pankau, *Noi contribuții*, pp. 134 - 135.

³⁸ Rep. Sb, *op. cit.*, p. 131 ; C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 134.

³⁹ Rep. Sb, *op. cit.*, p. 128; C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 132.

⁴⁰ C. Goos, *Chronik der archäologischen Funde*, p. 36; M. Téglás, *Az erdélyi medencze őstörténelméhez. Orvos természettudományi Értesítő XII*, 1887, p. 197; M. Roska, *op. cit.*, p. 171, nr. \156; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 132; C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 134.

Latene (cca. 400 î.H. - sec. I. d. H.) reprezintă, așa cum bine se cunoaște, ultima perioadă a epocii fierului. În perioada regatului dac al lui Burebista (82 - 80 î.H. - 44î. H.), epocă în care bazinul Târnavelor iese din nou în evidență, o serie de tezaure compuse dintr-o serie de piese de podoabă, fac mărturia despre splendoarea civilizației daco-getice⁴⁵

La Tenne

În acest context facem referire doar la tezaurul dacic descoperit în anul 1889 în viile de la răsărit de municipiul Mediaș alcătuit din 53 de piese, majoritatea din argint printre care amintim o serie de fibule, brățări, pandantive, spirale, cataramă, un lanț, cercei, inele cu pandantive în formă de mici pumnale, respectiv un pandantiv cu lame de aur în forma unui strugure⁴⁶. În plus pentru că o prezentare exhaustivă a tuturor așezărilor și descoperirilor din această etapă cronologică nu reprezintă un scop al lucrării de față, ne-am propus doar să amintim, succint, cele mai importante descoperiri din perimetrul orașului actual, care demonstrează apogeul culturii materiale la care a ajuns civilizația geto-dacă, constituind, totodată,

⁴¹ M. Blăjan, G. Togan, *op. cit.*, 42; C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 132.

⁴² C. Pankau, *Noi contribuții*, p. 132.

⁴³ *Ibidem*, p. 132.

⁴⁴ I. Nestor, *Keltische Gräber bei Mediaș. Ein Beitrag zur Frage der frühen keltischen Funde in Siebenbürgen. Dacia VII-VIII, 1937-1940*, p. 159-160; C. Pankau, *Noi contribuții*, pp. 132 - 133.

⁴⁵ M. Chiriac, *op. cit.*, p. 18.

⁴⁶ C. Goos, *Chronik der archäologischen Funde*, p. 236; M.Téglás, *op. cit.*, p. 197; I. Nestor, *op. cit.*, pp. 165 - 166; M. Roska, *op. cit.*, p. 171; Z. Székely, *op. cit.*, p. 11; I. H. Crișan, M. Szuchy, *op. cit.*, p. 16; M. Blăjan, G.Togan, *op. cit.*, p. 45; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 133.

și o mărturie a prezenței celților pe aceste meleaguri, și anume cele de la Mediaș-Podei, unde s-a descoperit în 1838 o urnă conținând oase calcinate care reprezintă inventarul unui mormânt celtic⁴⁷ (aceste artefacte atestă posibila existență a unui cimitir celtic), la Baia de Nisip unde în 1858 s-a descoperit o monedă dacică din argint reprezentând o imitație după monedele regelui Filip al II-lea al Macedoniei (359-336 î.H.)⁴⁸ sau pe Dealul Cucului unde a fost descoperit partea inferioară a unei râșnițe⁴⁹.

După cucerirea Daciei de către legiunile împăratului Traian (98-117), în urma celor două războaie daco-romane (101-102 respectiv 105-106) binecunoscute și studiate, Dacia a devenit provincie romană imperială. În cadrul acesteia autoritățile centrale romane au organizat o politică de colonizare sistematică, etapizată, cu diferite elemente aduse din diverse provincii ale lumii romane⁵⁰, după cum afirmă Eutropius (316-387) în lucrarea sa *Breviarum ab urbe condita*⁵¹ (Idem de Dacia facere conatum amici deterruerunt, ne multi ciues Romani barbaris traderentur, propterea quia Traianus uicta Dacia toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas) într-un pasaj, devenit, pentru istoriografia autohtonă celebru, în care împăratul Hadrian (117-138) ar fi intenționat să renunțe la Dacia, însă prietenii (senatori) l-au avertizat asupra pericolului la care ar fi fost expuși cetățenii romani care tocmai sosiseră până la acea dată în provincia nord-dunăreană⁵².

Pe teritoriul orașului nostru au existat în epoca romană o serie de așezări rurale, identificate pe baza artefactelor arheologice descoperite la fața locului prin periegeze (cercetări derulate la suprafață) sau săpături sistematice.

⁴⁷ C. Goos, *Chronik der archäologischen Funde*, p. 134; I. Nestor, *op. cit.*, pp. 159 -180, 182; M. Roska, *op. cit.*, p. 171; ; M. Blăjan, G.Togan, *op. cit.*, pp. 39 - 41; Rep. Sb, *op. cit.*, pp. 131 - 132.

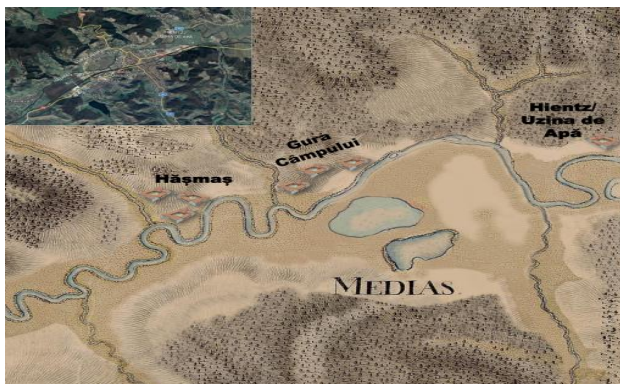
⁴⁸ Rep. Sb, *op. cit.*, p. 130.

⁴⁹ I. Nestor, *op. cit.*, p. 176; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 133.

⁵⁰ I. Glodariu, *Aspecte ale politicii demografice romane în zona de sud a Transilvaniei*, în „Acta MN”, 14, 1977, pp. 95 - 108; A. Husar, *Celți și germani în Dacia Romană*, Cluj-Napoca, 1999; R. Ardevan, *Romanizați și romanizanti în Dacia. Studiu de caz privitor la constituirea civilizației daco-romane*, în: *Romanizarea. Impunere și adeziune în Imperiul Roman* (coor. Alexander Rubel), Iași, 2011, pp. 192 - 200; C. Opreanu, *Particularitățile modelului de urbanizare în Dacia Romană*, în: „Studii de Istorie Antică” - Om Glodariu, 2001, p.p. 427 – 438; Idem, *Colonisation et Acculturation En Dacie. Les Mecanismes de L' integration dans le monde Romain*, în St. Hon. I. Pisonis, 2004, pp. 651 - 662; Idem, *Regândind Romanizarea în Dacia. Cazul Sudului Transilvaniei*, în EN, 18, 2008, pp. 131-145.

⁵¹ E. Cizek, *Eutropius*, București, 2008, pp. 73 - 74.

⁵² *Ibidem*, pp. 73 - 74.

Epoca Romană

Între aceste situri se remarcă așezarea romană denumită în literatura de specialitate de la *Gura Câmpului*, care prin mulțimea și varietatea artefactelor descoperite până în prezent poate fi considerată cea mai importantă așezare rurală romană, putând avea și rolul unui posibil centru de civitas⁵³. Primele cercetări de suprafață în urma cărora s-au identificat urmele unei așezări daco-romane din secolele II-III au fost inițiate de pasionatul om de cultură medieșean George Togan în decursul anilor 1970 - 1974⁵⁴. În urma acestora s-au identificat urmele unei așezări daco-romane din secolele II - III⁵⁵.

Primele cercetări sistematice au fost organizate în anul 1975 (între 16 octombrie și 13 noiembrie), respectiv 1977 fiind coordonate de arheologii Iudita Winkler și Mihai Blăjan⁵⁶. Săpăturile realizate în anul 1975 au dus la dezvelirea unui număr de trei secțiuni și au scos la suprafață resturile zidurilor de piatră a trei locuințe, o cantitate mare de ceramică, fragmente de râșniță, o serie de scoabe, mai multe cuie, un fragment de lanț, o piesă de harnașament, un fragment de fibulă - toate din fier; un fragment de fibulă din bronz, o mărgea tubulară din lut ars⁵⁷. Cercetările din 1977 au dus la descoperirea a încă opt locuințe cu fundamentul edificat din lespezi

⁵³ M. Chiriac, *op. cit.*, p. 34.

⁵⁴ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa *op. cit.*, p. 52; M. Blăjan *Contribuții la repertoriul arheologic al așezărilor rurale antice (sec. II-III) din Dacia Romană*, în: *Apulum*, 26, 1989, p. 298.

⁵⁵ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa, *op. cit.*, p. 152; M. Blăjan, *op. cit.*, p. 298.

⁵⁶ M. Chiriac, *op. cit.*, p. 138.

⁵⁷ M. Blăjan, *op. cit.*, p. 298.

de gresie și pietre de râu⁵⁸. În așezarea de la Gura Câmpului s-au descoperit resturile a unsprezece locuințe de suprafață și un atelier de redus și prelucrat fierul (fierarie). Locuințele erau construite pe fundații de piatră fără liant (zid sec), aveau pereții din lemn, iar acoperișul, din paie sau șindrila⁵⁹. Trei dintre locuințe au avut câte două camere, cu suprafețe totale între 42 - 60 mp, iar celelalte, câte una singură și suprafețe cuprinse între 9 - 14 mp; la două locuințe s-a surprins un paviment format din lespezi de piatră. Încălzirea se făcea cu vetre sau cuptoare⁶⁰.

În acest sens un artefact de o deosebită valoare istorică o reprezintă paharul cu inscripție descoperit în anii 1975 - 1977 în aceeași locație amintită mai sus. Paharul, încadrat conform tipologiei realizate de cercetătoarea cujeană Viorica Rusu – Bolindeț în tipul Isings 21⁶¹ avea inscripționate caractere grecești minuscule antice (nu latine cum s-a crezut inițial⁶²) aflate în următoarea ordine: omicron, miu, omega, phi, theta și upsilon rezultând termenul omoophthy, despre care nu știm, în acest moment, să reprezinte vreun nume de persoană sau locație, ci este, fie un cod grafonumeric sau grafolexical care atesta atelierul sau meșterul care l-a confecționat, fie un exercițiu de scriere cu litere alese la întâmplare⁶³.

Atelierul de fierărie era organizat într-o construcție de același fel și avea patru încăperi de dimensiuni mici; cea care s-a păstrat cel mai bine avea dimensiunile de 4 x 3 m. În atelier s-au identificat urmele unei vetre și foarte probabil și ale unui cuptor de redus minereul de fier⁶⁴. În cimitirul așezării, localizat în curtea cetățeanului Mihai Cioară⁶⁵ au fost descoperite o stelă sau o ediculă funerară cu reprezentarea defunctului călare⁶⁶, un

⁵⁸ *Ibidem*, p. 298.

⁵⁹ M. Chiriac, *op. cit.*, p. 138.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 138.

⁶¹ Idem, *Vestigii romane din zona actualului oraș Mediaș*, în: „Dunăre și Marea Neagră în spațiul euroasiatic. Istorie, relații politice și diplomație”, IX, lucrările celei de a XXV a ediții a Conferinței Naționale de Comunicări Științifice a Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, 2021, p. 13.

⁶² Viorel Ștefu, *Un pahar roman cu inscripție descoperit la Mediaș – Gura Câmpului – Hășmaș. Cazul recuperării unui artefact de patrimoniu (Studiu preliminar)*, în: „Mediaș 750”, volumul V, 2019, pp. 7 - 15.

⁶³ *Ibidem*, p. 14.

⁶⁴ I. Winkler et alii, *op. cit.*, pp. 121 - 156; M. Blăjan, *op. cit.*, p. 298.

⁶⁵ M. Blăjan, *op. cit.*, p. 301; M. Chiriac, *op. cit.*, p. 138.

⁶⁶ M. Chiriac, *Scurte considerații iconografice asupra unui fragment de monument sculptural roman descoperit în așezarea de la Mediaș-Gura Câmpului*, în: „Mediaș 750”, Studii, Volumul I, 2015, pp. 7 - 13.

monument funerar reprezentând doi lei adosați⁶⁷, o lespede de gresie anepigrafă, fără urme de sculptură⁶⁸ precum și o serie de tegule romane sau ceramică provincială.

În punctul Ișcolani/Ișcolău au ieșit la iveală, cu ocazia diferitelor lucrări edilitare o serie de artefacte aparținând epocii romane, în special ceramică provincială grosieră de culoare cenușie și roșie, fapt care i-a făcut pe unii specialiști să afirme că pe acest amplasament ar fi existat un vicus⁶⁹. O altă posibilă așezare romană rurală este atestată, pe baza descoperirilor ceramice, la vest-sud-vest de municipiul Mediaș, în partea dreaptă a șoselei Mediaș-Copșa Mică, în punctul numit de localnici: Rora Mică⁷⁰. Cercetări arheologice s-au realizat între anii 1968 - 1969 și 1970 - 1971, prilejuite de diverse lucrări cu caracter edilitar. În ambele ocazii a fost descoperită o cantitate importantă de ceramică romană provincială, din pastă fină dar și zgronturoasă, de culoare roșie și cenușie decorate cu benzi de linii orizontale sau în val⁷¹, nefiind vorba despre clădiri de lemn sau diferite locuințe cu una sau două încăperi, așa cum s-a semnalat uneori⁷².

La SV de Mediaș, pe malul stâng al Târnavei, în locul numit Baia de Nisip, au fost descoperite o serie de artefacte aparținând și epocii romane (unelte din fier, ceramică – străchini, chiupuri, funduri inelare, fragmente de pereți aparținând unor vase de culoare roșie lucrate în pastă fină, fibule dar și un denar de argint din timpul împăratului Antoninus Pius (138-161), emis la Roma, în anul 149) în urma cercetărilor desfășurate în 1955, între anii 1969 - 1970⁷³, respectiv 1972 - 1975⁷⁴. De menționat ar fi descoperirea în anul 1977, cu ocazia săpării fundației unor blocuri situate pe actuala stradă Milcov, din cartierul Vitrometan, unui mormânt de incinerare cu urnă, fără capac⁷⁵. Cercetătorii care au studiat mormântul au scos la iveală două fragmente umane, cu grosimea de 2,8 și 3,2 mm, respectiv 1,8 și 2,4 mm provenite de la diafiza unui femur și a unei tibii care aparțin unei femei

⁶⁷ Idem, *Scurte considerații privind două monumente romane din colecția Muzeului Municipal Mediaș*, în: *Comunicări Științifice*, IX, 2010, pp. 22 - 25.

⁶⁸ M. Blăjan, *op. cit.*, p. 300.

⁶⁹ D. Popa, *Viața rurală în Transilvania romană*, Sibiu, 2000, p. 173; Rep. Sb, *op. cit.*, p. 128.

⁷⁰ M. Blăjan, *op. cit.*, p. 298.; M. Chiriac, *Bazinul Târnavei...* p. 139.

⁷¹ M. Blăjan, *op. cit.*, p. 298.; M. Chiriac, *Bazinul Târnavei...* p. 139.

⁷² N. Gudea, *Așezările rurale din Dacia Romană (106 - 271). Schiță pentru o istorie a agriculturii și satului daco-roman*, Oradea, 2008, p. 94.

⁷³ M. Blăjan, *op. cit.*, pp. 297 - 298.; M. Chiriac, *Bazinul Târnavei...* p. 139.

⁷⁴ M. Chiriac, *Bazinul Târnavei...* p. 139.

⁷⁵ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa, *op. cit.*, p. 151.; M. Chiriac, *Bazinul Târnavei...* p. 139.

adulte, cu vârsta cuprinsă între 20 și 30 de ani⁷⁶. O altă posibilă așezare rurală romană, întinsă pe o suprafață de aproximativ 1 ha este semnalată, exclusiv pe baza descoperirilor ceramice, în partea de nord-est a municipiului Mediaș, pe locul fostei școli agricole, în punctul numit Hientz - Hinz⁷⁷. Așa cum era de așteptat în perimetrul orașului Mediaș au fost descoperite o serie de piese care au menirea de a arăta contemporanilor nivelul de civilizație, cel puțin acceptabil, pentru mediul rural al Daciei traiane care s-a dezvoltat în răstimpul celor aproximativ 165 de ani ai stăpânirii romane. Astfel menționăm: o statueta de bronz, lucrată prin turnare, având înălțimea de 8 cm și care reprezintă, după toate aparențele, fie un tânăr dansator, fie un călăreț înarmat (luptător)⁷⁸, un cap de bărbat, sculptat în marmură alb-cenușie, cu loc de proveniență necunoscut, care are următoarele dimensiuni: înălțimea de 27 cm (din care 23 cm înălțimea feței), lățimea de 16 cm, lățimea la bază de 12 cm, lățimea părților laterale de 18 cm și care reprezintă pe unul dintre împărații militari din secolul III⁷⁹.

O serie de monede antice sunt semnalate ca fiind descoperite în apropierea și vatra municipiului Mediaș. Dintre acestea se remarcă un număr de 13 emisiuni monetare reprezentând denari de la monetarii *M. Baebius Tampilus* (120 î.H.), *C. Collius Calvus* (90 î.H.), *M. Porcius Cato* (90 î.H.), respectiv *Q. Titius* (87 î.H.); monede de la *Pompeius* (38 - 36 î.H.), *Augustus* (11 d. H.), *Hadrianus* (119 - 123 d.H.); doi denari din timpul împăratului *Antoninus Pius* (147, 149 d. H.), câte un denar imperial provenit de la împărătesele *Faustina Iunior* (149 - 156 d. H.) și *Iulia Domna*, un denar de la *Heliogabal* (221 d.H.) dar și exemplare din bronz de mici dimensiuni aparținând împăraților *Gallienus* (253 - 268) și *Claudius II Gothicus* (268 - 270)⁸⁰.

Alte artefacte aparținând epocii romane au fost descoperite în ultimii ani (2014 - 2020) de pasionații cetățeni Victor Dima senior și Victor Dima

⁷⁶ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa, *op. cit.*, pp. 151 - 152.; M. Chiriac, *Bazinul Târnavei...* p. 139.

⁷⁷ M. Blăjan, D. Botezatu, D. Comșa, *op. cit.*, p. 152; M. Blăjan, *op. cit.*, p. 301; M. Chiriac, *Bazinul Târnavei...*, pp. 139 - 140.

⁷⁸ M. Blăjan, G. Togan, *Descoperiri celtice și dacice inedite la Mediaș și în împrejurimile sale*. ActaMP II, 1978, pp. 31 - 46; M. Blăjan, *op. cit.*, p. 302; D. Popa, *op. cit.*, p. 190; Idem, *Villae, vici, pagi. Așezările rurale din Dacia romană intracarpatică*, Sibiu, 2002 (= Bibliotheca Septemcastrensis, 2), p. 119; Rep. Sb., *op. cit.*, p. 134.

⁷⁹ A. Sonoc, M. Chiriac, *op. cit.*, pp. 448 - 462.

⁸⁰ E. Chirilă, V. Lucăcel, V. Pepelea, G. Togan, *Descoperiri monetare antice și bizantine în Transilvania* (IV), în: Acta MN, 4, 1967, pp. 457 - 459, nr. 2 - 4, 11, 13 - 14, 18 - 19, 21, 23 - 25, 27, 29 - 32; M. Blăjan, *op. cit.*, pp. 301 - 302; D. Popa, *Viața rurală în Transilvania...*, p. 207, Rep. Sb., *op. cit.*, p. 133.

junior cu ajutorul mai multor periegheze Astfel aceștia au descoperit în diferite locații din zona orașului Mediaș 29 de fibule de diferite tipuri printre care amintim: aucissa, ancoră, omega, cu trompetă, în genunchi sau norico-pannonice⁸¹. În final am dori să afirmăm că presupusa existență a unui castru roman⁸² nu poate fi, așa cum tocmai s-a arătat⁸³, în actualul stadiu al cercetărilor, dovedită prin niciun argument epigrafic, arheologic sau de altă natură.

Așa cum s-a văzut din cele de mai sus prezentul demers s-a dorit o succintă trecere în revistă a celor mai reprezentative, în opinia noastră, descoperiri din epoca neoliticului timpuriu până în perioada stăpânirii romane. În mod evident suntem pe deplin conștienți că studiul de față este unul *aproximativ* deoarece se bazează, în lipsa unor mărturii epigrafice sau izvoare istorice, exclusiv pe rezultatele cercetărilor arheologice și a descoperirilor numismatice care, cel puțin în ultimele două decenii, au un caracter sporadic, fiind fie rodul unor inițiative personale ale unor cetățeni pasionați, fie finalizarea unor proiecte de cercetare sau ale unor studii de specialitate. Suntem pe deplin convinși că demararea unor posibile cercetări arheologice de salvare sau sistematice în perimetrul orașului Mediaș ar putea fie îmbogăți imaginea de ansamblu creionată de noi, fie contrazice anumite concluzii la care autorul acestui articol a ajuns, de aceea certificăm faptul că demersul nostru este unul care ține seama de stadiul actual al cercetărilor și de studiul bibliografiei la care am avut acces.

***THE TERRITORY OF THE CITY OF MEDIAȘ FROM PREHISTORY
TO THE ROMAN AGE THROUGH ARCHAEOLOGICAL
DISCOVERIES***

-abstract-

Key Words: Medias, archaeology, Roman Period, fibula, numismatic.

The Territory of the city of Mediaș from preisthory to the roman era through the prism of archaeological discoveries. Summary. The present study aims to carry out a brief review of all representative archaeological

⁸¹ Mihai Chiriac, Viorel Ștefu, Fibule din bronz descoperite prin detectivă în zona orașului Mediaș, în: Alt – Schaessburg Istorie. Patrimoniu, nr. XIV, 2020, Sighișoara, pp. 27 - 41.

⁸² I. Raica, Mediaș- Terra Medies. Sinteză monografică, Sibiu, 2004, p. 170-171.

⁸³ M. Chiriac, *Castrele romane din bazinul Târnavelor*, în: „Comunicări Științifice”, VIII, Mediaș, 2008, pp. 54 - 55; Idem, *A existat un castru roman la Mediaș?*, în: „Comunicări Științifice”, XII, 2013, pp. 18 - 22.

finds from the area of the city of Mediaş from ancient times until the Roman era. The territory of the municipality of Mediaş and its adjacent areas have been densely populated areas since ancient times. Evidence of this reality is primarily the multitude of ceramic fragments, monetary hoards or the discovery of various archaeological artifacts dating to historical periods prior to the Roman one.